Ana Matijević[1]

Pomen namišljenih prijateljev v razvoju otroka

The importance of imaginary companions in child development

Povzetek

Namišljeni prijatelj je imaginarni lik, ki ga otrok ustvari, da kompenzira regulacijske funkcije, ki manjkajo psihični strukturi. Otrok s pomočjo namišljenega prijatelja sklene kompromis, ki naredi situacijo za njegov nemočni jaz znosnejšo, zlasti na zahtevnih prehodih otrokovega razvoja ob zapuščanju diade in vstopanju v triadne odnose. Funkcije namišljenih prijateljev odigravajo pomembno vlogo pri razvoju jaza, formiranju nadjaza in razvoju selfa v območju prehodnih pojavov. S ponotranjenjem regulacijskih funkcij, ki jih namišljeni prijatelji opravljajo za otroka, je njihov razvojni namen izpolnjen in namišljene prijatelje prekrije infantilna amnezija ter izginejo. Fascinantna je sposobnost otroka, da s fantazijo premosti svoje manke in se pomakne na naslednjo razvojno stopnjo. Razvojne faze se ob prikazu primerov namišljenih prijateljev in njihovih funkcij prikazujejo kot v počasnem posnetku.

Ključne besede: namišljeni prijatelji, prehodni pojavi, razvoj, nadjaz, self, prikaz primera

Abstract

An imaginary companion is an imaginary character that a child creates to compensate for regulatory functions missing from the psychic structure. With the help of an imaginary companion, the child makes a compromise that makes the situation more bearable for his helpless ego, especially during the challenging transitions of the child's development when leaving the dyad and entering triadic relationships. The functions of imaginary companions play an important role in the development of the ego, the formation of the superego, and the development of the self in the zone of transitory phenomena. By internalizing the

1 Ana Matijević, psihoanalitična psihoterapevtka in supervizorka pod metasupervizijo. ana.psihoterapija@gmail.com

regulatory functions that imaginary companions perform for the child, their developmental purpose is fulfilled and the imaginary companions are covered by infantile amnesia and disappear. A child's ability to use fantasy to overcome his shortcomings and move to the next developmental stage is fascinating. Developmental stages are seen in slow motion while showing examples of imaginary companions and their functions.

Keywords: imaginary companions, transitional phenomena, development, superego, self, case presentation

Extended abstract

1. Definition and prevalence of the phenomenon of imaginary companions

An imaginary companion is a child's visual or auditory idea that becomes as real as visual and auditory perception, although the child still recognizes its unreality (Taylor, 1999). In addition to imaginary characters and animals, they most often take on a human form, which may differ in size from reality.

When determining the prevalence of imaginary phenomena, many studies refer to Svendsen's definition (1934) and use the following criteria:

> *»The term imaginary companion ... implies an invisible character, named and referred to in conversation with other persons or played with directly for a period of time, at least several months, having an air of reality for the child, but no apparent objective basis.« (p. 988)*

Pearson et al. (2001) found that 33-43% of children between five and nine years of age reported current imaginary companions. Taylor et al. (2004) similarly identified that 37% of children had an imaginary companion by the age of seven. Even though the imaginary experience of companions serves adaptive functions in the child's development (Singer & Singer, 1990; Taylor, 1999), it can also indicate the possibility of later developing a dissociative disorder (McLewin & Muller, 2006).

2. Transitional phenomena

In the stage of symbiosis, the baby tends to weave external objects (toys, blanket) into a personal pattern and this becomes their first »not me« possession, what Winnicott calls a transitional object. The child transfers regulatory functions

from the mother to the transitional object and gradually internalizes them into the self. Although the transitional object represents all the components of motherhood, it also represents the child's ability to create just what it needs (Winnicott, 1953/1986).

The transitional object is a marker of transitional phenomena that represent the intermediate field of experience between internal and external reality, the infant's transition from purely subjective conception to objective perception, from the representation of a partial object to the representation of the whole object, the movement from fusion to differentiation, the development of the ability to distinguish »me« from »not-me« and the loss of the child's feelings of omnipotence and control. Winnicott (1953) and Abram (1996) details the stages of these transitions that culminate in the child's ability to play.

The child's cognitive functions develop, and with the ability to imagine, the transitory object becomes more and more abstract and can be succeeded by an imaginary companion. Both act as self-reassurance when dealing with the frustrations of reality (Majors, 2009) and easing developmental transitions (Benson & Pryor, 1973).

3. The developmental purpose of imaginary companions

The imaginary companion acts in the transitional zone of experience as a buffer of developmental tensions and compensates for the still undeveloped structure. Thus, it establishes a temporary internal balance against excessive tensions that would lead to the emergence of symptoms, regression, or other disorders (Adamo, 2004). Hoff (2004) states that an imaginary companion can be a representation of id impulses, an assistant in the development of the ego and superego, and various forms of defense mechanisms, and it is also helpful in the construction of the self (Klein, 2004). Rucker (1981) states that imaginary companions have the function of bridging the child's limited abilities to integrate and modulate affect.

To shed light on the circumstances in which imaginary companions are born, I will pay attention to the different lines of a child's development in the period from two and a half to five years of age, when, according to Nagera (1969), imaginary companions play a very special role in development. Then I will highlight individual examples of the most important functions that imaginary companions play in development and I will present a clinical case.

4. The regulatory functions of imaginary companions

Calming functions help the child cope with feelings of loneliness and anxiety and promote self-development (Majors, 2009). Nagera (1969) cites the example of a girl Miriam (5 years old), who created an imaginary companion Susan during the traumatic separation of her parents and overcame the stress without serious consequences. Using the mechanism of externalization, Miriam attributed her distress to Susan, indirectly expressing her feelings: »I think Susan is very unhappy these days.«

5. Imaginary companions with externalization function

An imaginary companion can be a developmental buffer for a young child who is struggling with an adult's expectation of how they should behave, which is beyond their abilities. Often, the imaginary companion is in the role of a scapegoat, on which the child, to protect the concept of themselves as good, projects their weaknesses and unacceptable impulses, thus making it easier for the child to identify with parental figures (Adamo, 2004). Klein (2004) cites the example of a boy who, in a conversation with his father, expressed criticism of an imaginary companion: »Daddy, what are we going to do with Alexander? Sometimes he is terribly naughty.«

6. An imaginary companion with an ego ideal function

With the painful recognition of the reality that neither the object nor the self is omnipotent, the child can overcome their disappointment with an imaginary companion who mirrors the child's perfection or is the bearer of idealization (Adamo, 2004) and thereby prolongs feelings of omnipotence (Rucker, 1981). A child often project ego ideals onto an imaginary companion, that is, someone they would like to become and then identify with them (Adamo, 2004).

7. An imaginary companion as an auxiliary superego

A young child needs external control before their superego is fully established, so many children use an imaginary companion as an intermediate step between parental control and their own developed superego structure (Hoff, 2004). The child selectively takes on traits from different people and forms ego ideals and the first forms of the superego. Upon triangulation, the ego ideal becomes a part

of the psychic structure incorporated into the superego (Praper, 1999). Imaginary companions carry projections of superego prepositions that ensure the child's approval and externalization of undesirable traits until these functions are internalized (Adamo, 2004). In the late phallic phase, there is a decisive introjection for the establishment of the superego; the introjection of the father or mother, which assumes primacy over the organization and integration of the superego, by „digesting" all previous acquisitions and assimilating later acquisitions (Sperling, 1954).

8. Imaginary companion as transitional self

In the developmental line of narcissism from the child's belief in their omnipotence to the belief in the omnipotence of the parents, the imaginary companion plays the role of guardian of the child's self-image and as an idealized model with which the child can identify (Adamo, 2004). Insofar as the object does not satisfy the child's necessary functions, the child can overcome developmental defects with the help of imagination and, by internalizing the protective function of the imaginary companion, provide themselves with a transitional type of mental structure that Klein (2004) calls the transitional self.

In the Oedipal situation, when identifications with parental figures are most important, imaginary companions appear most often, which are more common in girls of this age (Carlson & Taylor, 2005; Pearson et al., 2001). Rucker (1981) explains this with a more demanding developmental task. With aggressive tendencies, the girl breaks out of the symbiotic connection with the mother and in the meantime invests in a libidinal relationship with the father, but she still has to maintain a libidinal connection with the mother in order to be able to identify with her.

8.1. Clinical vignette

I give the example of Paula, who created an imaginary companion named Puščica (Arrow) in her childhood. The dynamics of a religious and highly introverted family limited Paula's development. Although the mother was loving, she had power over Paula with her helplessness and kept her in a dyad. In her early childhood, Paula's father showed affection and told her ancient Greek myths, but later he could not stand her independence. To her parents, Paula should serve as a narcissistic extension; a child who does not socialize with her peers, but devotes herself only to them.

In the transition from the anal to the phallic phase, Paula got a brother, who was clearly favored by her parents. She felt left out and probably created the

imaginary companion, during this period.

She described the fearless Puščica (Arrow) as a mythological heroine with long white hair who resembled the goddess Athena and who guided her as a Mentor during her childhood. I assume that at first, she was a protector and bearer of forbidden aggressive tendencies from the anal phase of development, which served to separate her from the mother, but later the qualities of a mentor and identification with the ego ideal came to the fore. In the joint game, Puščica eased Paula's unacceptable impulses; narcissistic resentment of parental demands and rejections, and played out aggressive tendencies directed at the mother and brother. With her imaginary companion, she felt free from jealousy and anger and the resulting guilt and shame. Paula tried to gain the dignity that she did not develop in her family by internalizing an external imaginary object in the self. She compensated for her feelings of inferiority with Puščica, who, in the function of a mirror selfobject, was always sympathetic to her and fulfilled her desire for a loving relationship with her parents. Later, however, she became the bearer of an idealized model for Paula, internalizing the qualities of courage and strength that were lacking in her psychic structure. As a transitional self (B. Klein, 2004), Puščica preserved Paula's feelings of omnipotence and alleviated her feelings of separation from the beloved object.

Bach (1971) states that the imaginary companion can serve as a kind of transitional object in the movement from mother to father. Puščica reflected the attributes of the father's idealized phallus, which provided the strength to emerge from the regressive symbiosis with the depressed mother. The imaginary companion had a special ability to grow unusually large and deal with those who commit injustices. With the help of an imaginary friend, Paula protected herself from regressive fusion and ego destruction, as she „outgrew" her mother with these abilities.

Paula felt furious that her mother owned her as a narcissistic extension and jealously prevented her from having a relationship with her father. On the other hand, she felt concern for her mother, often comforting her tears. Puščica helped her solve the Oedipal conflict with her mother, to whom too much aggression was attached, so that identification with her could flow. She counter-identified with her mother, feeling her father's disdain for her mother's qualities of obedience and helplessness. So she invented a mythological character to identify with in the hope of gaining her father's approval. Bach (1971) states that the unresolved conflict with the pre-Oedipal mother is transferred to the father, which triggers problems in resolving the Oedipal complex with the father and in accepting a female identity. Identification with the qualities of the imaginary companion has partially succeeded, but its functions have

not been fully integrated into the ego, nor abandoned. Establishing a female identity remained a central point of difficulty.

The transitory self, represented by the imaginary companion, maintained enough self-confidence that she was able to break through the suppressed aggression in adolescence, which helped her to get out of the family dynamic establish sufficiently good peer relationships, and start to assert herself in society.

9. The disappearance of an imaginary companion

The imaginary companion gradually disappears when the functions it plays for the child are integrated into the ego and thus its developmental purpose is fulfilled (Benson & Pryor, 1973). If the integration of functions is not successful, the imaginary companion remains in the memory as an external and not an internal object (Bach, 1971).

10. Fantasy

In conclusion, I will focus on fantasy, which drives the creation of something from scratch and enriches reality by opening up space for alternative realities. The use of fantasy facilitates cognitive reorganization and this leads to the internalization of regulatory functions and the development of the self (Majors, 2009). Bonovitz (2010) states that fantasy has creative potential when it remains intertwined with reality. In the dialectical tension between fantasy and reality, the child can play reality and through play create and transform their fantasy, which in turn changes the psychic structure.

1. Opredelitev in razširjenost pojava namišljenih prijateljev

Vznemirljivo je videti otroka, ki se nasmehne praznemu prostoru in šepeta nevidnemu prijatelju. Ali otrok res verjame, da tam nekdo sedi? Namišljeni prijatelji so otrokova vizualna ali slušna ideja, ki postane tako resnična kot vidno in slušno zaznavanje, otrok pa vseeno prepozna njeno neresničnost (Taylor, 1999).

Bruce Klein (2004) navaja, da so namišljeni prijatelji projekcije otrok in imajo različne karakteristike (Majors, 2009), ki služijo otroku v različne namene. Poleg domišljijskih likov in živali najpogosteje zavzamejo človeško podobo, ki pa se lahko v velikosti razlikuje od realnosti. Deklice tvorijo namišljene prijatelje, ki so zanesljivi, dečki pa kompetentne vzornike, ki obvladajo aktivnosti, ki jih sami še ne zmorejo (Hoff, 2004). Nekatere študije (Carlson in Taylor, 2005; Singer in Singer, 1990; Taylor idr., 2004) poročajo, da se otroci najpogosteje odločajo za isti spol namišljenega lika. Vendar si dekleta lahko izberejo tudi namišljene prijatelje, redko pa si dečki izberejo namišljene prijateljice (Singer in Singer, 1990).

Namišljeni prijatelji, ki imajo v družini aktivno vlogo, lahko parajo potrpljenje staršev ob prilagajanju njihovim muham ali pa jim povzročajo skrbi. Lahko pa, zlasti pri starejših otrocih, ostanejo skriti in neopazni (Hoff, 2004).

Pri določitvi razširjenosti imaginarnih pojavov Majors (2009) navaja, da so dobljeni rezultati odvisni od uporabljenih meril za opredelitev namišljenega prijatelja. Številne študije se sklicujejo na Svendsenovo definicijo (1934) in uporabljajo naslednja merila:

> *»Izraz namišljeni prijatelj ... implicira neviden lik, imenovan in omenjen v pogovoru z drugimi osebami ali v neposredni igri z njim v časovnem obdobju vsaj več mesecev, pri čemer ima namišljeni prijatelj za otroka pridih resničnosti, vendar brez očitne objektivne osnove.« (str. 988)*

Kasnejše študije so izvorno definicijo razširile in vključile še personificirane objekte: »Namišljeni prijatelj je zelo živ domišljijski lik (oseba, žival), s katerim otrok komunicira med igro in vsakodnevnimi aktivnostmi. Včasih je spremljevalec popolnoma neviden; včasih pa je v obliki plišaste živali ali lutke.« (Taylor idr., 2001, str. 186).

Pearson idr. (2001) so v raziskavi ugotovili, da je 33-43 % otrok, starih od 5-9 let, poročalo o trenutnih namišljenih prijateljih, pri čemer niso zajeti personificirani objekti. Taylor idr. (2004) so podobno identificirali, da je 37% otrok do sedmega leta imelo namišljenega prijatelja.

Novejše raziskave (Singer in Singer, 1990; Taylor, 1999) podpirajo predhodna mnenja (Bach, 1971; Benson in Pryor, 1973; Nagera, 1969), da je imaginarno

doživljanje prijateljev del običajnega otrokovega razvoja in služijo prilagoditvenim funkcijam v otrokovem razvoju. Vendar pa obstaja tudi druga plat; pojav namišljenega prijatelja je pogost pri otrocih, ki kasneje razvijejo disociativno motnjo. McLewin in Muller (2006) sta naredila primerjalno študijo in si prizadevala za razlikovanje pojava namišljenega prijatelja pri normativnem in kliničnem vzorcu. Dobila sta osupljivo drugačne statistike; namišljeni prijatelj je enkrat pogostejši pojav pri populaciji z disociativno motnjo, razlikuje pa se tudi v številu, ki znaša povprečno 6,5 namišljenih prijateljev na otroka (pri normativnem vzorcu le 1-2), ti so lahko zelo živi in se obdržijo dosti dlje, kar lahko sega tudi v odraslo dobo (pri normativnem vzorcu navadno izginejo do 10 leta).

2. Prehodni pojavi

Da ponazorim ozadje za razumevanje nastanka in izginotja namišljenih prijateljev, bom pozornost posvetila prehodnim pojavom. Winnicott (1953/1986) je v članku iz leta 1953 *Transitional Objects and Transitional Phenomena* razvil koncept prehodnega (tranzitornega) objekta in poudaril, da igra pomembno vlogo v otrokovem potovanju od absolutne odvisnosti v smeri k neodvisnosti in se posvetil prej spregledani vmesni fazi relativne odvisnosti.

Prehodni objekt je označevalec prehodnih pojavov, ki predstavljajo vmesno področje izkušnje med notranjo in zunanjo resničnostjo, dojenčkovo tranzicijo od čisto subjektivnega pojmovanja do objektivne zaznave, od predstave delnega objekta do predstave celotnega objekta, premika iz zlitosti proti diferenciaciji, sposobnost razlikovanja »jaz« (angl. me) od »ne-jaz« (angl. »not-me«) ter izgube otrokovih občutkov omnipotentnosti in nadzora. Winnicott (1953, v Abram, 1996) podrobno opisuje faze teh prehodov, ki dosežejo vrhunec v otrokovi sposobnosti igranja.

Dojenček ob rojstvu (in še pred rojstvom) z ročico stimulira oralno področje in s tem pomirja gonske napetosti. Prej ali slej v (fazi simbioze) razvoju pride do težnje s strani dojenčka vtkati predmete (odeja ali igrača), ki niso jaz, v osebni vzorec in to postane njegova prvotna »ne-jaz« posest, čemur Winnicott pravi prehodni objekt. Otrok se na prehodni objekt naveže in ne more zaspati brez njega, saj mu pomeni obrambo pred tesnobo ob odsotnosti primarnega objekta. Prehodni objekt tako nadomešča delni objekt (materino dojko) in pomeni objekt prvega razmerja. Otrok z matere prenese regulacijske funkcije na prehodni objekt in jih postopoma internalizira naprej v self (Winnicott, 1953/1986).

V času absolutne odvisnosti dojenček ob materini popolni predanosti razvije iluzijo vsemogočnosti, iluzijo, da obstaja zunanja realnost, ki ustreza njegovi lastni sposobnosti ustvarjanja. Na poti od iluzije do bolečega razočaranja otrok

iluzijo nadomesti s prehodnim objektom, ki mu olajša prenašati frustracijo ob vse daljših odsotnostih matere (Abram, 1996).

Zunanji predmet - prehodni objekt, ki ga dojenček ali otrok sprejme, je njegova prva last, saj jo je ustvaril. Čeprav prehodni objekt predstavlja vse sestavine materinstva, pa pomeni tudi otrokovo sposobnost, da ustvari tisto, kar potrebuje. Vsak posamezen dojenček najde svoj edinstven način ustvarjanja prve posesti (odeja, beseda, pesem ali posebna navada), ki ji prisodi pomembnost, da miri njegovo tesnobo (Winnicott, 1953/1986). Z razvojem kognitivne funkcije je otrok zmožen imaginacije, s tem pa postaja prehodni objekt vse bolj abstrakten. Namišljeni prijatelj nasledi prehodni objekt in oba delujeta kot samopomirjanje ob spopadanju s frustracijami realnosti (Majors, 2009) in lajšanju razvojnih prehodov (Benson in Pryor, 1973). Oba se pojavita kot odgovor na izgubo; prehodni objekt na izgubo matere, namišljeni prijatelj pa na izgubo vsemogočnega nadzora nad resničnostjo (B. Klein, 2004).

3. Razvojni namen namišljenih prijateljev

Mnogokrat so podcenjene težave, s katerimi se soočajo otroci, ko prehajajo zahtevne razvojne transformacije od odvisnosti do izgradnje samostojne osebnosti. Prehod posameznih razvojnih faz poteka preko kopičenja napetosti in neravnovesja, ki aktivira iskanje novega ravnovesja z novimi možnostmi in novimi potrebami. Otrok poskuša s samo aktivnostjo vzpostavljati boljše ravnovesje tako intrapsihično kot tudi navzven do zahtev okolja (Praper, 1999). Namišljeni prijatelj deluje v prehodnem območju izkušnje kakor blažilec razvojnih napetosti in kompenzira še nerazvito strukturo. Tako vzpostavi prehodno notranje ravnovesje pred premočnimi napetostmi, ki bi vodile v nastanek simptomov, regresijo ali druge motnje. Namišljeni prijatelj igra za otroka v razvoju pozitivno samozaščitno funkcijo (Adamo, 2004). Nagera (1969) meni, da ga je potrebno obravnavati kot del razvojnega procesa, pri tem poudarja, da je bolj kot vsebina fantazije pomemben razvojni namen. Pojav namišljenih prijateljev poglobi razumevanje funkcij, ki jih ta imaginacija opravlja z razvojnega in patološkega vidika (Adamo, 2004).

Vsak namišljeni prijatelj je individualna kreacija in vsaka podrobnost izpričuje pomemben vir informacij o notranjih težavah, bojih, razvojnem stresu in notranjem konfliktu otrok (Nagera, 1969). Hoff (2004) navaja, da je namišljeni prijatelj lahko reprezentacija id impulzov, pomočnik v razvoju jaza in nadjaza ter različnih oblik obrambnih mehanizmov, v pomoč pa je tudi v pri gradnji selfa (B. Klein, 2004). Akpakir (2021) poudarja pomen namišljenih prijateljev v razvoju in pravi, da je igra otrokov jezik v zgodnjem otroštvu. Preko igre

otroci spoznavajo življenje, interpretirajo opazovano in ponotranjajo veščine ter razvijajo mentalizacijo.[2]

Rucker (1981) navaja, da imajo namišljeni prijatelji funkcijo, da premostijo otrokove omejene sposobnosti integracije in modulacije afektov ter omejitve za vzpostavo psihološke enotnosti iz primitivnih nepovezanih izkušenj. Otrok si lahko namišljenega prijatelja izmisli, da pozunanji svoje lastnosti, ki jih ne more sprejeti, in se s tem izogne dezintegraciji.

Da osvetlim okoliščine, v katerih se rojevajo namišljeni prijatelji, bom pozornost posvetila različnim linijam otroškega razvoja. Zaradi omejenega obsega prispevka se bom osredotočila na zgodnja obdobja pojava namišljenih prijateljev (obdobje dveh let in pol do petega leta starosti), Nagera (1969) navaja, da imajo takrat namišljeni prijatelji prav posebno vlogo v razvoju. Združila bom razvoj v sferi ida (Freudova teorija psihoseksualnega razvoja) in razvoj v sferi jaza (teorija objektnih odnosov, psihologija jaza) ter razvoj občutka sebe (self psihologija). Nato bom izpostavila posamezne primere najpomembnejših funkcij, ki jih namišljeni prijatelji odigrajo v razvoju ter predstavila klinični primer.

3.1. Razvoj v drugem in tretjem letu starosti

Pojav namišljenih prijateljev je pogosto postavljen v obdobje, ko se otrok nahaja na prehodu iz analne v falično fazo psihoseksualnega razvoja. V analni fazi, v drugem letu življenja, stopa v ospredje otrokova agresivna investicija, ki otroku omogoča, da se izvije iz zlivanja v diadi in postopno uveljavlja sebe kot individuum/a. V drugem letu življenja otrok hodi in raziskuje. Radovednost ga vabi iz varnega materinega naročja v aktivnosti, ob tem pa se vse večkrat sooča s prepovedmi in zapovedmi staršev, ki jih doživlja kakor boleče zavrnitve. Otrokov ponos nad novimi dosežki se izmenjuje z razočaranji nad nezmožnostmi. S toaletnim treningom se uči samokontrole in ob neuspehih se rojeva sram. Na preizkušnji so otrokove omnipotentne fantazije in stisko rešuje s projekcijo omnipotentnih fantazij v objekt, tako postopoma opušča zrcaljenje z materjo in se vse bolj ozira po idealiziranem očetu. Raziskovanje okolja otroka hitro oddalji od matere, kar sproža separacijske bojazni. Ob menjavi odvisnega in kontraodvisnega vedenja ter trmi postaja otrok staršem naporen. Otrok si želi, da ga imajo starši radi, vendar še ne zmore nadzorovati svojih impulzov, hkrati pa ima potrebo uveljaviti svojo avtonomijo. (Praper, 1995, 1999).

2 Mentalizacija je zmožnost posameznika razumeti mentalna stanja, ki so v ozadju vedenja pri sebi ali drugih ljudeh (Bateman in Fonagy, 2006, v Žvelc, 2011). Razvoj mentalizacije poteka od dojenčkovega prvotnega enačenja notranjega sveta in zunanje realnosti. Nato se preko igre otrok pretvarja, da omejitve realnosti ne obstajajo in zunanjo realnost ignorira. V naslednji fazi pa otrok mentalna stanja potreb in emocij izraža v akciji. Okoli četrtega leta pride do integracije zgodnejših načinov in do razvoja, da otrok notranjega sveta ne enači več z zunanjim, hkrati pa ni od njega odrezan. Otrok vse bolj razume odnos med notranjim svetom in zunanjo realnostjo ter da njegova mentalna stanja predstavljajo le eno od mnogih perspektiv na realnost (Bateman in Fonagy, 2006, v Žvelc, 2011).

Ob triangulaciji na prehodu v četrto leto se self izlušči kot koherentna identiteta znotraj jaza. Idealne podobe objekta in selfa so se integrirale v jaz (self) ideal, ki postane del psihične strukture ob inkorporaciji v nadjaz. Zato se šele v falični fazi jasno diferencirata jaz in nadjaz. Kot samostojni individuum, ki zase že uporabi besedo »jaz«, se otrok znajde na pragu falične faze (Praper, 1999).

3.2. Razvoj v četrtem in petem letu starosti

Mahler (1971, v Praper, 1999) to obdobje imenuje psihološko rojstvo, kar sovpada s falično fazo psihoseksualnega razvoja, takrat otrok formira jasnejšo spolno identiteto, ki povzroči ojdipsko krizo. Otrok radovednost, predvsem seksualne narave, usmerja proti staršu nasprotnega spola. Identifikacija z istospolnim staršem povzroči rivalstvo za odnos z nasprotno-spolnim staršem, otrok pri tem meri svoje moči (Praper, 1999).

Pod vplivom realnosti se jaz usposobi prenašati večje količine napetosti. Napredujoče funkcije intelekta in presoje otroku pomagajo pri nadaljnjem odlaganju zadovoljitve in za blokiranje impulzov neposrednega odvajanja napetosti. Delna razrešitev Ojdipovega kompleksa vodi preko identifikacije z objekti Ojdipovega kompleksa do vzpostavitve nadjaza. Od tu naprej mora jaz upoštevati ne le zahteve instinktivnih gonov in zunanjega sveta, temveč tudi zahteve, ki prihajajo od nadjaza. To pomeni, da so nekatere zahteve, ki so bile prvotno izpolnjene samo pod pritiskom staršev, zdaj upoštevane tudi, če ni grožnje zunanje nevarnosti (Bornstein, 1951).

Praper (1999, str. 155) navaja: »Če ves razvoj poteka normalno, se otrok začne zavedati svoje edinstvenosti. Jaz (self) ideal postane del psihične strukture, inkorporiran v nadjazu. Meje jaza se utrjujejo glede na id in nadjaz ter glede na zunanji svet. Tako je v šestem letu struktura zaokrožena.«

4. Regulativne funkcije namišljenih prijateljev

Tretje leto je namenjeno utrjevanju vzpostavljene individualnosti in emocionalne konstantnosti objekta[3], hkrati otrok konsolidira vse razvojne pridobitve iz prejšnjih obdobij (Praper, 1995). Napredujoče ponotranjanje karakteristik objekta pomaga/jo otroku, da se sam pomiri. To omogoča dovolj avtonomije, da prenese tudi daljše separacije in s tem sledi naraščajoči potrebi po igri z vrstniki (Praper, 1999).

3 Konstantnost objekta doseže otrok po tretjem letu, ko zaradi razvite kognicije in pomnjenja lahko oblikuje stalnost predstav o objektu in ve, da objekt obstaja, čeprav ga ne vidi. Otrok ponotranji tiste regulativne lastnosti objekta, ki mu omogočajo, da se sam pomiri, uspava in vključi obrambne mehanizme. Ta avtonomija mu olajša, da prenese tudi daljše separacije (Praper, 1999).

Majors (2009) navaja primer fanta, katerega namišljeni prijatelji so služili funkciji samoregulacije. Tako se je John, besen na vrstnika, skregal z namišljenim prijateljem, da bi v igri z njim ublažil notranjo napetost.

Otrok svoj strah in želje lažje projicira na namišljenega prijatelja, ker jih sam ne zmore izraziti (Akpakir, 2021). Pomirjujoče funkcije otroku pomagajo zdržati občutke osamljenosti in tesnobe ter spodbujajo samorazvoj. Zapostavljenost otrok je pogosto podlaga za ustvarjanje namišljenih prijateljev, ki izginejo, ko si otroci najdejo prave prijatelje (Majors, 2009).

Nagera (1969) navaja primer deklice Miriam (5 let), ki je v času travmatične ločitve staršev ustvarila namišljeno prijateljico Susan in brez hujših posledic prebrodila stres, medtem ko sta se starejši brat (9 let) in sestra (8 let) odzvala na isto situacijo z regresijo in nastankom simptomov (težave v šoli, motnje spanja in močenje postelje).

S pomočjo mehanizma pozunanjenja je Miriam svoje stiske pripisala Susan in tako posredno izlila svoja čustva: »Mislim, da je Susan zelo nesrečna te dni.« ali »Susan nima družine, uboga Susan.« in »Susan je strašno jezna, sovraži svojo učiteljico.« Susan je izginila, ko je Miriam v šoli navezala prijateljske vezi. Štiri leta pozneje je Miriam dejala za Susan: »Izmislila sem si jo … seveda je bila resnična« (Nagera, 1969).

5. Namišljeni prijatelj s funkcijo pozunanjenja

Namišljeni prijatelj je lahko razvojni blažilec malemu otroku, ki se spopada z odraslim pričakovanjem, kako bi se moral vesti, kar pa presega njegove sposobnosti. Pogosto je namišljeni prijatelj v vlogi grešnega kozla, na katerega otrok, da zaščiti koncept sebe kot dobrega, projicira svoje slabosti in nesprejemljive impulze (Adamo, 2004). Klein (2004) navaja, da so jaz funkcije nadzora nad impulzi okrepljene s pozunanjenjem, s čimer se otrok lažje identificira s starševskimi figurami. Navaja primer dečka, ki je v pogovoru z očetom izrazil kritiko nad namišljenim prijateljem: »Očka, kaj bova naredila z Alexandrom? Včasih je strašno poreden.« Čeprav otrok še ne more nadzorovati svojih nesprejemljivih impulzov, namišljenega prijatelja nagovarja tako, kakor njega nagovarjajo starši. Tako preko ovinka izrazi nastanek samokritičnega odnosa, ki mu bo sčasoma omogočil nadzor nad svojimi impulzi.

Mehanizem pozunanjenja se pogosteje pojavlja pri majhnem otroku, ki še veruje v magijo in vsemogočnost ter ima animistično predstavo o svetu. Tako namišljeni prijatelj predstavlja predstopnjo pozunanjenja na resnično osebo ali predmet, ki se pogosteje pojavlja pri starejšem otroku (v starosti 5 do 6 let) (Nagera, 1969).

6. Namišljeni prijatelj s funkcijo jaz ideala

Pridobivanje avtonomnosti se povezuje s formiranjem lastne identitete in s pridobivanjem konstantnosti objekta. Otrok je postavljen pred težko preizkušnjo, kako ostati povezan, ne da bi za to žrtvoval svojo individualnost. Zato oblikuje jaz ideal, ki mu pomaga obdržati kontakt s seboj, v času ko nadjaz še ni diferenciran (Praper, 1999).

Z bolečim prepoznavanjem realnosti, da niti objekt niti self nista vsemogočna, otrok svoje razočaranje lahko premosti z namišljenim prijateljem, ki zrcali otrokovo popolnost ali je nosilec idealizacije (Adamo, 2004) in si s tem podaljša občutke vsemogočnosti (Rucker, 1981). Otrok pogosto v namišljenega prijatelja projicira jaz ideale, torej kdor bi rad postal, in se nato z njim identificira (Adamo, 2004).

7. Namišljeni prijatelj kot pomožni nadjaz

Mlajši otrok potrebuje zunanji nadzor, še preden je njegov nadjaz popolnoma vzpostavljen, zato veliko otrok uporablja namišljenega prijatelja kot vmesni korak med starševskim nadzorom in lastno razvito strukturo nadjaza (Hoff, 2004). Otroci se posvetujejo s svojimi domišljijskimi prijatelji, ti pa jih poučujejo, naj nadzorujejo svoje vedenje. Zdi se razumno, da na začetku razvoja organizacija nadjaza deluje le pod dejanskim nadzorom objektov (Adamo, 2004). Potreba po dejanskem objektu je velika ne samo pri malih otrocih, temveč tudi pri velikih, ki imajo že dokaj dobro uveljavljen nadjaz. V obeh primerih namišljeni prijatelj izpolnjuje nadzorno funkcijo vedenja. Pri majhnem otroku prispeva k izgradnji strukture nadjaza (kot sestavni del razvojnih korakov v smeri ponotranjenja zunanjih ukazov). Pri starejšem otroku pa namišljeni prijatelj deluje kot nujen, čeprav začasen »pomožni« nadjaz, ki pomaga že vzpostavljenemu nadjazu (Nagera, 1969).

Sperling (1954) poudarja, da pojav integracije nadjaza ne bi smeli jemati za samoumevno in da nadjaz ni mešanica naključnih introjekcij. Otrok od različnih ljudi selektivno prevzema lastnosti in oblikuje jaz ideale ter prve oblike nadjaza. Ob triangulaciji jaz ideal postane del psihične strukture, inkorporiran v nadjazu (Praper, 1999). Namišljeni prijatelji nosijo projekcije predstopenj nadjaza, ki zagotavljajo odobravanje otroka in pozunanjenje neželenih lastnosti, dokler te funkcije niso ponotranjene. Tako so v pomoč otrokom, da bi se spopadli z impulzi, ki uhajajo nadzoru zaradi stresnih ali konfliktnih situacij (Adamo, 2004). V pozni falični fazi, po prehodu Ojdipovega kompleksa, pride do odločilne introjekcije za vzpostavitev nadjaza; introjekcije očeta ali matere, ki prevzame

primat nad organizacijo in integracijo nadjaza, s »prebavo« vseh prejšnjih pridobitev in asimilacijo kasnejših pridobitev (Sperling, 1954).

Sperling (1954) navaja primer dečka Rudyja, ki je ustvaril namišljenega prijatelja Rudymana, ki je bil visok, višji od očeta in imel močnejši glas. Da bi se izognil očetovim avtoritarnim ukazom, na katere je bil še posebej občutljiv, je ubogal le Rudymana. Rudymanov fenomen nazorno predstavi, kako je jaz ideal formacija v funkciji obrambe jaza in ima narcistične korenine. Rudy je z ustvarjanjem iluzije Rudymana lahko ohranil ponos na svojo vsemogočnost, hkrati pa je sledil zahtevam zunanjega sveta. Rudy je razvil še jaz ideal formacije - personifikacije; ko ga je prestrašil pes, je postal sam pes in se plazil pod mizo ter renčal na ljudi. Ko ga je prestrašil vlak, je postal vlak. Te igrive identifikacije z agresorjem niso bile le obramba pred tesnobo, temveč je povečala moč jaza z iluzijo, da bi lahko bil tako močan, kot vse, česar se je bal. Prav tako je prek namišljenega Rudymana premagal moč očeta (Sperling, 1954).

Tako so predstadiji nadjaza, kot tudi integrirani nadjaz, ki ga je Rudy vzpostavil po razrešitvi Ojdipovega kompleksa, ohranjala njegovo samopodobo. Lahko je prenašal neodobravanje in celo posmeh, ne da bi pri tem izgubil samospoštovanje ali postal odvisen od mnenja drugih. V takih situacijah bi mu sprva Rudyman in kasneje njegov integrirani nadjaz rekel: »Ti si dober fant.« Predhodniki nadjaza in nadjaz zagotavljajo stabilnost značaja (Sperling, 1954).

Napredujoči jaz se v interakcijah ukvarja s spoznavanjem okolja in samega sebe, kar na eni strani strukturira osebnost (predvsem jaz), na drugi strani pa omogoča postopno izrisovanje podobe o sebi kot individuumu (self) (Praper, 1999).

8. Namišljeni prijatelj kot prehodni self

V razvojni liniji narcizma od otrokove vere v lastno vsemogočnost do vere v vsemogočnost staršev, igra namišljeni prijatelj vlogo varuha otrokove samopodobe in idealizirani model, s katerim se otrok lahko identificira.

Otrok se rodi s potencialom za kohezivni self in za samoregulacijo potrebuje zlitje s selfobjektom[4], da se integrira njegov self (Kohut, 1971/2009). V selfobjekt je usmerjena narcistična investicija in obstaja samo, da izpolnjuje, kar v osebi ni zgrajeno (zrcaljenje, idealizacija), za samo osebo pa je nepomemben (Dimitrijević, 2010). Razvojna pot vodi od zlivanja s selfobjektom (navadno z materjo), ki empatično zrcali otroka, in ta razvija zdrav občutek grandioznosti. V drugi stopnji pa otrok formira kohezivni self z idealizacijo očetove moči.

4 Selfobjekt je definiran kot zunanji objekt, ki ga otrok doživlja kakor del selfa in opravlja potrebne funkcije za otrokov razvoj in regulacijo kohezivnega občutka selfa. Selfobjekt je pravzaprav reprezentacija funkcije pomembnega drugega (Kohut, 1971/2009).

Z očetovimi lastnostmi se identificira tako, da se zliva s selfobjektno funkcijo očeta in idealizirane lastnosti internalizira: »Ti si popoln in jaz sem del tebe.« V okoliščinah optimalne frustracije, zaradi neizogibnih napak staršev pri zrcaljenju in omogočanju idealizacije, otrok prične ločevati med seboj in drugim ter postopoma ponotranja funkcije, ki jih je prej izvajal selfobjekt. S ponotranjanjem funkcij razvije zdravo samospoštovanje in diferencirane objekte lahko investira z objektnim libidom (Kohut, 1971/2009).

V kolikor objekt otroku ne zadovolji potrebnih funkcij, lahko otrok s pomočjo imaginacije premosti razvojne manke in tako ne ogrozi integritete selfa. Na namišljenega prijatelja se lahko gleda kot na enega od mnogih selfobjektov z razvojno funkcijo, ki otroka ščiti pred narcisoidnimi ranami s pomirjanjem, zrcaljenjem otrokovega občutka popolnosti in z možnostjo idealizacije (Adamo, 2004). Namišljeni prijatelj tako deluje kakor dopolnitev selfu, da se razvije do točke, ko bo odnose s selfobjekti nadomestila objektna ljubezen, ki bo varna in ne bo ogrožala celovitosti selfa. Pogoj, da do tega pride, morajo zaščitne funkcije namišljenega prijatelja s ponotranjanjem zagotoviti prehodno vrsto mentalne strukture (Klein (2004) to imenuje prehodni self), ki postane del otrokove strukture. Ob tem teče razvoj do točke, ko pomembni drugi in mati postajajo vse bolj diferencirani v objekte in kathektirani z objektnim libidom, nato pa so potegnjeni v konflikt ojdipske situacije. Zato na mater ni moč računati, da bo kakor namišljeni prijatelj vedno na voljo, da bo pomirjala in zrcalila otrokovo popolnost. Ko se funkcije namišljenih prijateljev ponotranjijo, je njihov razvojni namen izpolnjen in zbledijo v pozabo (Benson in Pryor, 1973).

Z ojdipsko situacijo so simbiotične vezi že precej načete, otroka obeh spolov morata preseči primarno navezanost na mater za separacijo in individuacijo (Davies, 2015). Prav v tem obdobju, ko so identifikacije s starševskimi liki najpomembnejše, se najpogosteje pojavljajo namišljeni prijatelji, ki so pri deklicah te starosti bolj pogosti (Carlson in Taylor, 2005; Pearson idr., 2001). Rucker (1981) to pojasni, da imajo deklice v tej fazi zahtevnejše razvojne naloge. V interesu separacije se mora deklica obrniti na očeta, vendar to sproža napetosti in konflikte v odnosu z materjo, ki lahko nevarno načne njun odnos in lahko pomeni celo izgubo matere. Deklica se z agresivnimi težnjami izvije iz simbiotske povezanosti z materjo in medtem investira v libidno razmerje z očetom, vendar mora v pravi meri še vedno ohranjati libidno povezavo z materjo (Davies, 2015). Za optimalen razvoj mora biti pravo ravnovesje med libidom in agresijo, da projekcije agresije na mater niso prekomerne in ne ovirajo introjekcijo materinih/ženskih lastnosti. V tem obdobju so sintetične funkcije jaza močno obremenjene in fantazijska tvorba namišljenega prijatelja lahko predstavlja začasno počivališče za afekte in impulze , ki jih otrok sicer ne bi zmogel prenašati.

Ta imaginarni eksterni self pa otroku olajša nadzor nad fantazijami in impulzi ter uravnava njihovo ponotranjenje glede na zmožnosti za integracijo Ker pa je potreba po integraciji pri deklicah v tej fazi razvoja intenzivnejša, obstaja večja možnost zloma sintetičnih jaz funkcij. Zato se bodo deklice morda morale pogosteje zateči h konstrukciji kompenzacijske ali reparacijske fantazije, kot jo omogočajo namišljeni prijatelji (Rucker, 1981).

8.1. Prikaz primera[5]

Navajam primer Paule, ki si je v otroštvu ustvarila namišljeno prijateljico Puščico. Ker je spomin nanjo rekonstruirala v odrasli dobi, se lahko čas nastanka le predvideva. Neustrašno Puščico je opisala kot mitološko junakinjo z dolgimi belimi lasmi, ki je spominjala na boginjo Ateno in jo je v otroštvu vodila kot Mentor. Predvidevam, da ji je sprva predstavljala zaščitnico in nosilko prepovedanih agresivnih teženj analne faze razvoja, ki so služile separaciji od matere, kasneje pa so v ospredje prišle lastnosti mentorice in identifikacija z jaz idealom.

Dinamika religiozne in izrazito vase zaprte družine je Paulo omejevala v razvoju. Mati je bila sicer ljubeča, vendar je imela nad Paulo moč s svojo nemočjo ter jo zadrževala v diadi. Oče je Pauli v ranem otroštvu izkazoval naklonjenost in ji pripovedoval starogrške mite, kasneje pa ni prenesel njenega osamosvajanja. Staršema bi morala služiti kot narcistični podaljšek, otrok, ki se ne druži z vrstniki, temveč se posveča samo njima.

Na prehodu iz analne faze v falično je Paula dobila brata, ki sta ga starša očitno favorizirala. Počutila se je izključeno in verjetno v tem obdobju ustvarila Puščico, namišljeno prijateljico. Paula se je zatekala v samoto svoje sobe in skrivaj šepetala namišljeni prijateljici. Kakor navaja Majors (2009) namišljeni prijatelj pogosto služi prilagoditvenim namenom in otroku omogoči, da preigrava različne situacije in pogovore.

Mnogo avtorjev (Bach, 1971; Myers, 1979; Sperling, 1954) opredeljuje dvostopenjski proces funkcije namišljenega prijatelja. Predvidevam, da je bila tudi Puščica v prvi fazi nosilka prepovedanih analno sadističnih teženj s sposobnostjo vsemogočnega obračunavanja z materjo in bratom, v drugi fazi pa je predstavljala predhodnico jaz ideala z lastnostmi, h katerim je Paula stremela.

Paula je materi služila kot podaljšek in kontejner za stiske in jezo, vseeno je mati gratifikacije namenjala le bratu. Ta odnos je Pauli zadajal hude narcistične rane in drobil njeno samopodobo. Paula si je dostojanstvo, ki ga v družini ni razvila, skušala pridobiti s ponotranjanjem zunanjega imaginarnega objekta v self.

---

5 Prikaz primera je predstavljen s privoljenjem osebe. Podatki so zaradi preprečitve identifikacije osebe, spremenjeni v najvišji možni meri.

Občutke manjvrednosti je kompenzirala s Puščico, ki ji je v funkciji zrcalnega selfobjekta bila vedno naklonjena in zapolnjevala željo po ljubečem odnosu s starši. Puščica je v skupni igri Pauli lajšala nesprejemljive impulze; narcistično užaljenost zaradi starševskih zahtev in zavrnitev ter odigrala agresivne težnje, usmerjene k materi. Paula je agresivno držo zatrla, saj jo je izločala iz družine, vendar se je v fantaziji s Puščico upirala avtoriteti, razreševala krivice ter izražala bes do brata in matere. S pozunanjenjem se je osvobodila občutkov ljubosumja in jeze ter posledično krivde in sramu.

Kasneje je Puščica postala nosilka idealiziranega modela za Paulo, ki je ponotranjala lastnosti poguma in moči, ki so manjkale njeni psihični strukturi. Puščica je kot prehodni self (B. Klein, 2004) ohranjala Pauline občutke vsemogočnosti in ji lajšala občutke zavrnitev od ljubljenega objekta.

Namišljeni prijatelj se pojavi kot odziv na narcistične udarce, ki jih povzroča izguba vsemogočnega nadzora nad realnostjo. Del vsemogočnosti se v njem ohrani in se uporablja za zanikanje ločenosti od objekta in nemoči ter za obvladovanje agresivnih impuzov (Bach, 1971). Bruce Klein (2004) navaja, da gibanje h konstantnosti selfa in objekta vključuje delno izgubo infantilnega nadzora nad svetom in boleče spoznanje ločenega občutka sebe. V zahtevni tranziciji k sprejemanju realnosti lahko namišljeni prijatelj otroku služi kot prehodni self, ki zrcali in pozunanji vidike predstav samega sebe. Benson in Pryor (1973) to pomirjujočo funkcijo poimenujeta »samozrcaljenje z odobravanjem« (angl. self--mirroring with approval), ki s ponotranjenjem postane del psihične strukture.

Zanimanje vzbuja nenavadno ime, ki ga je Paula namenila namišljeni prijateljici. Puščica se začne z isto črko kakor Paula. Kot navaja Majors (2009) imajo otroci večinoma nekaj skupnega z namišljenimi prijatelji in predvideva, da to služi identifikaciji z njimi, kar je v pomoč pri razvijanju koncepta selfa in razmisleku o drugih možnostih selfa.

Pauline asociacije na ime Puščica izpričujejo moč, odločnost, hitrost in pogum. Semantična analiza besede puščica odstira več pomenov:

- puščica kot znak usmerja, kar je pravzaprav vloga mentorja. Chevalier in Gheerbrant (2023) navajata, da puščica nakazuje smer, v kateri se išče identifikacija v pomenu, da posameznik s selekcijo doseže svojo identiteto;
- puščica s pomenom iz lokostrelstva izraža lastnosti falične prodornosti in simbolizira zanesljivost ter samozavest;
- beseda puščica opredeljuje tudi ženske atribute v smislu peresnice, kamor se lahko nekaj shrani, kar lahko simbolno nakazuje na ženska rodila (M. Klein, 1998).

Morda Puščica izpričuje nezavedno željo, da bi Paula dosegla genitalije favoriziranega brata in si s tem povrnila spoštovanje staršev. Ali pa je želela postati kakor junakinja iz mitov in kot taka predmet očetovega občudovanja v nasprotju

z materinimi preziranimi lastnostmi. Ženski vidik imena dopušča možnost, da je Puščica nosilka Pauline želje po idealizirani podobi matere, s katero bi se lahko identificirala in razvijala svojo ženstvenost.

Bach (1971) navaja, da namišljeni prijatelj lahko služi kot prehodni objekt v premiku od matere k očetu. Puščica je odražala atribute idealiziranega očetovega falusa, ki je dajal moč za izstop iz simbioze z depresivno materjo. Namišljena prijateljica je imela posebno sposobnost, da se je nenavadno povečala in obračunavala s povzročitelji krivic. Paula se je s pomočjo namišljene prijateljice zaščitila pred regresivnim zlivanjem in uničenjem jaza, saj je s temi sposobnostmi »prerasla« svojo mater.

Self, ki se opira na vidike idealiziranega očetovskega lika, se pojavi za nasprotovanje materi in za lažji izhod iz faze diferenciacije, saj je takrat otrok ujet v konfliktu med željo po ponovni restituciji izgubljene vsemogočnosti prejšnje simbioze in strahom pred regresivnim zlitjem. Na tej točki oče prevzame pomen objekta in je kot opora v boju za separacijo od arhaične matere. Idealizacija očeta se pojavi kakor reakcija na izgubo matere in poteka na bolj realno usmerjeni ravni (Bach, 1971).

Burhouse (2001) opozarja na zahtevnost otrokovega prehoda iz diade v triadične odnose. Trikotni odnosi omogočajo otroku, da se poveže z vsakim staršem posebej, hkrati pa se sooča z izključenostjo iz povezave med materjo in očetom. Otrok prične doživljati ojdipske tesnobe in konflikte ter bolečo izgubo ekskluzivnega odnosa z materjo.

Paula je čutila bes, da si jo mati lasti in ji ljubosumno preprečuje odnos z očetom. Njen bes pa je še podžigala ljubosumnost na odnos med staršema. Po drugi strani pa je čutila skrb za depresivno mater, saj je pogosto tolažila njene solze. Za izhod iz nemogoče situacije je namišljena prijateljica pripomogla k premiku od materinega zlivanja k idealizaciji očeta. Puščica ji je bila v pomoč pri reševanju ojdipskega konflikta z materjo, na katero je bilo vezane preveč agresije, da bi lahko stekla identifikacija z njo. Prej se je kontraidentificirala, saj je čutila očetov prezir do materinih lastnosti, poslušnosti in nemoči. Zato si je izmislila mitološki lik, s katerim se je identificirala v upanju, da si pridobi očetovo odobravanje. Bach (1971) navaja, da se nerešeni konflikt s predojdipalno materjo prestavi na očeta, kar sproža težave reševanja Ojdipovega kompleksa z očetom in pri sprejemanju ženske identitete. Paula je z opisom namišljene prijateljice pravzaprav opisala sebe. Identifikacija z lastnostmi Puščice je delno uspela, vendar njene funkcije niso bile niti popolnoma integrirane v jaz niti opuščene. Če bi jo opustila, bi izgubila dobro samopodobo, saj ji je Puščica predstavljala moč, odločnost in samozavest. Medtem ko bi integriranje funkcij presegalo njene sintetične sposobnosti, bi bilo v falični fazi razvoja preveč konfliktno in

bi rušilo odnos s krhko in ljubosumno materjo. Vzpostavljanje ženske identitete je ostajala osrednja točka Paulinih težav.

V adolescenci, ko se kakor popravni izpit ponovijo vse faze zgodnjega razvoja in mladostnik utrjuje svojo identiteto (Praper, 1999), je Paula zmogla izstopiti iz introvertiranosti. Prehodni self, ki ga je zastopala namišljena prijateljica, je vzdrževal dovolj samozavesti, da je v adolescenci zmogla preboj zavrte agresije, ki ji je pomagala, da se je izvila iz družinske dinamike in navezala dovolj dobre vrstniške odnose ter se pričela uveljavljati v družbi.

9. Izginotje namišljenega prijatelja

Namišljenega prijatelja se lahko obravnava kakor prehodni pojav, ki se zaključi, ko se funkcije, ki jih odigrava, integrirajo v jaz, s tem je njegov razvojni namen izpolnjen, otroku postane nepotreben in postopoma zbledi v pozabo (Benson in Pryor, 1973). V kolikor pa integracija funkcij ni bila uspešna, ostaja namišljeni prijatelj še naprej v spominu kot zunanji in ne notranji objekt (Bach, 1971).

Cristopher Bonovitz (2010) je predstavil bolečo izgubo svojega namišljenega prijatelja Simona, ki ga je pomirjal v otroštvu. Simon je bil prefinjen najstnik z visokim cilindrom, ki je živel v New Yorku. Kljub temu, da je namišljeni prijatelj živel daleč, v drugi državi, mu je nudil tolažbo ter usmeritve, kadarkoli jih je potreboval. Bil je neverjetno zanesljiv, kljub temu pa je Christopher ves čas nosil nejasno skrb, da bo Simon nekega dne odšel. Pri šestih letih se je oče pošalil in peljal Cristopherja na železniško postajo, da bi z vlakom odpotoval v New York in obiskal Simona. Šala je imela za Christopherja resne posledice, Simona ni videl nikoli več. Očetov predlog je uničil napetost med resničnostjo in fantazijo ter s tem poteptal namišljenega prijatelja. Postal je popredmeten in s tem izvzet iz imaginarnega sveta in tako ni bil več del njega. Čeprav je bil Simon le plod domišljije, je bil za Christopherja pomemben lik, ki ga je nenadno izgubil, preden bi lahko ponotranjil njegove funkcije. Z vidika psihične resničnosti namišljeni prijatelj ni bil več selfobjekt v prehodni coni, ki bi zagotavljal funkcijo zaščite pred vplivom narcističnih zavrnitev (Benson in Pryor, 1973).

10. Sklep

Fantazija je gonilo za ustvarjanje nečesa iz nič in obogati realnost z odpiranjem prostora alternativnim realnostim. Uporaba fantazije olajša kognitivno reorganizacijo in ta vodi k ponotranjenju regulativnih funkcij in razvijanju selfa (Majors, 2009). Navedeni primer Bonovitza kaže, da ne gre izzivati resničnosti imaginarnih kreacij, temveč jih uporabiti kot obvoz za komunikacijo o željah,

strahovih in notranjih konfliktih. Kreacije postajajo skozi odraščanje vse bolj usklajene z realnostjo (delo in dosežki odraslih), saj potreba po narcističnih skrbnikih ostaja vseživljenjska potreba (Benson in Pryor, 1973).

Bonovitz (2010) navaja, da ima fantazija kreativni potencial, ko ostane prepletena z realnostjo. V dialektični napetosti med fantazijo in realnostjo otrok lahko preigrava realnost in skozi igro ustvarja ter transformira svojo fantazijo, ki posledično spreminja psihično strukturo. Podobno kot izmenjevanje med materjo in otrokom si tudi analitik in pacient med seboj predajata delce izkušenj in ustvarjata skupne fantazije, ki jih vsak artikulira iz lastnega sanjskega sveta. Te sooblikovane fantazije simbolizirajo nerazvite vidike selfa in neartikulirane čustvene izkušnje.

Ogden (2004) v analitični situaciji med analizantom in analitikom predvideva obstoj intersubjektivnega »analitičnega tretjega«, ki ga ustvarja njuno medsebojno delovanje nezavednega. Analitikova sanjarjenja (*reverie*) so posreden dostop do skupnega nezavednega, ki zajema najbolj vsakdanje, nevsiljive misli in telesne občutke, premišljevanja in sanjarjenja, ki se zdijo popolnoma nepovezana s tem, kar analizant v tistem trenutku govori. Sanjarjenja niso samo produkt analitika, temveč kombiniranega nezavednega analizanta in analitika in so oblika posrednega dostopa do nezavednega življenja analitičnega odnosa. Analitik sčasoma verbalizira iz te izkušnje, kaj se dogaja na nezavedni ravni med njima in analizanta tako spodbuja k nezavednemu delu sanjanja.

Tudi Winnicott (1976, v Abram, 1996) ponuja nov pristop k analitičnemu odnosu kot iluziji realnosti in navaja, da je psihoterapija visoko specializirana oblika igranja v službi komunikacije s seboj in drugimi (str. 255). Pomembna je pacientova zmožnost iluzije oz. igre, kajti v kreativni izkušnji lahko odkrije občutek sebe. Zato naj analitik pusti čas in potencialni prostor za razvoj sposobnosti igre. Winnicott (1976, v Abram, 1996) opozarja, da je prezgodnja interpretacija indoktrinacija in ustvarja konformizem pacienta. Zato naj zaključim z mislijo Bonovitza (2004), ki pravi, da »razvijanje zmožnosti razlikovanja resničnosti od domišljije ne poteka s prisilnim prilagajanjem realnosti, temveč s fantazijo in širjenjem področja domišljije« (str. 553).

Viri

Abram, J. (1996). *The Language of Winnicott: A Dictionary of Winnicott's Use of Words*. Karnac Books Ltd.

Adamo, S. (2004). An Adolescent and His Imaginary Companions: From Quasi-delusional Constructs to Creative Imagination, *Journal of Child Psychotherapy*, *30*(3), 275–295. https://doi.org/10.1080/00754170412331319559

Akpakir, Z. (2021). Imaginary Companionships in Childhood and Their Impacts on Child Development, *Current Approaches in Psychiatry*, *13*(4), 820–830. doi:10.18863/pgy.892571

Bach, S. (1971). Notes on Some Imaginary Companions, *The Psychoanalytic Study of the Child*, *26*(1), 159–171. https://doi.org/10.1080/00797308.1971.11822269

Benson, R.M. in Pryor, D. B. (1973). When Friends Fall Out": Developmental Interference with the Function of Some Imaginary Companions. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, *21*, 457–473. https://doi.org/10.1177/000306517302100301

Bonovitz, C. (2004). The Cocreation of Fantasy and the Transformation of Psychic Structure. *Psychoanalytic Dialogues, 14*, 553–580. https://doi.org/10.1080/10481880409353127

Bonovitz, C. (2010). The Interpersonalization of Fantasy: The Linking and De-Linking of Fantasy and Reality. *Psychoanalytic Dialogues*, *20*(6), 627–641. https://doi.org/10.1080/10481885.2010.514819

Bornstein, B. (1951). On Latency. *The Psychoanalytic Study of the Child*, *6*(1), 279–285. https://doi.org/10.1080/00797308.1952.11822916

Burhouse, A. (2001). Now We are Two, Going on Three: Triadic Thinking and its Link with Development in the Context of Young Child Observations. *Infant Observation, 4*(2), 51–67. doi:10.1080/13698030108401623

Carlson, S. in Taylor, M. (2005). Imaginary Companions and Impersonated Characters: Sex Differences in Children's Fantasy Play. *Merrill-Palmer Quarterly*, *51*, 93–118. https://doi.org/10.1353/mpq.2005.0003

Chevalier, J. in Gheerbrant, A. (2023). *Slovar simbolov: miti, sanje, liki, običaji, barve, števila*. Mladinska knjiga.

Davies, J. M. (2015). From Oedipus Complex to Oedipal Complexity: Reconfiguring (Pardon the Expression) the Negative Oedipus Complex and the Disowned Erotics of Disowned Sexualities. *Psychoanalytic Dialogues*, *25*(3), 265–283. doi:10.1080/10481885.2015.1034547

Dimitrijević, A. (2010). Psihoanalitična psihologija selfa. L. Erić (ur.), *Psihodinamična psihiatrija. 1, Zgodovina, osnovni principi, teorije* (str. 269–288). Hermes IPAL.

Hoff, E. V. (2004). A Friend Living Inside Me—The Forms and Functions of Imaginary Companions. *Imagination, Cognition and Personality*, *24*(2), 151–189. doi:10.2190/4m9j-76m2-4q4q-8kyt

Klein, B. R. (2004). A Child's Imaginary Companion: a Transitional Self. *Clinical Social Work Journal*, *13*(3), 272–82. doi:10.1007/BF00754652

Klein, M. (1998). *Zavist in hvaležnost: Izbrani spisi*. Studia humanitatis.

Kohut, H. (1971/2009). *The Analysis of the Self : a Systematic Approach to the Psychoanalytic Treatment of Narcissistic Personality Disorders*. The University of Chicago Press.

Majors, K. (2009). *Children's Imaginary Companions and the Purposes They Serve: An Interpretative Phenomenological Analysis*. Institute of Education, University of London (doktorska disertacija). https://core.ac.uk/download/pdf/9658306.pdf

McLewin, L. in Muller, R. (2006). Childhood Trauma, Imaginary Companions, and the Development of Pathological Dissociation. *Aggression and Violent Behaviour*, *11*, 531–545. doi:10.1016/j.avb.2006.02.001

Myers, W. A. (1979) Imaginary Companions in Childhood and Adult Creativity, *The Psychoanalytic Quarterly*, *48*(2), 292–307. https://doi.org/10.1080/21674086.1979.11926878

Nagera, H. (1969). The Imaginary Companion, *The Psychoanalytic Study of the Child*, *24*(1), 165–196. https://doi.org/10.1080/00797308.1969.11822691

Ogden, T. H. (2004). This Art of Psychoanalysis. *The International Journal of Psychoanalysis*, *85*(4), 857–877. https://doi.org/10.1516/D6R2-9NGF-YFJ2-5QK3

Pearson, D., Rouse, H., Doswell, S., Ainsworth, C., Dawson, o., Simms, K., Edwards, L. in Faulconbridge, J., (2001). Prevalence of Imaginary Companions in a Normal Child Population. *Child: Care, Health and Development*, *27*, 13–22. doi:10.1046/j.1365-2214.2001.00167.x

Praper, P. (1995). *Tako majhen, pa že nervozen!? Predsodki in resnice o nevrozi pri otroku*. Educa.

Praper, P. (1999). *Razvojna analitična psihoterapija*. Inštitut za klinično psihologijo.

Rucker, N. G. (1981). Capacities for Integration, Oedipal Ambivalence, and Imaginary Companions. *The American Journal of Psychoanalysis, 41*(2), 129–137. https://doi.org/10.1007/BF01253717

Singer, D. in Singer, J. (1990) *The House of Make Believe*. Harvard University Press.

Sperling, O. E. (1954). An Imaginary Companion, Representing a Prestage of the Superego, *The Psychoanalytic Study of the Child*, *9*(1), 252–258. doi:10.1080/00797308.1954.11822541

Svendsen, M. (1934). Children's Imaginary Companions. *Archives of Neurology and Psychiatry*, *32*, 985–999. doi:10.1001/archneurpsyc.1934.02250110073006

Taylor, M. (1999). *Imaginary Companions and the Children Who Create Them*. Oxford University Press.

Taylor, M., Carlson, S. in Gerow, L. (2001) Imaginary companions: Characteristics and correlates. *Play and culture studies*, *3*. doi:10.1037/0012-1649.40.6.1173

Taylor, M., Carlson, S., Maring, B., Gerow, L. in Charley, C. (2004). The Characteristics and Correlates of Fantasy in School-age Children: Imaginary Companions, Impersonation, and Social Understanding. *Developmental Psychology*, *40*, 1173–1187. doi:10.1037/0012-1649.40.6.1173

Winnicott, D. W. (1953/1986). Transitional Objects and Transitional Phenomena. VP. Buckley (ur.). *Essential Papers on Object Relations* (str. 254–272). New York University Press.

Žvelc, G. (2011). *Razvojne teorije v psihoterapiji: Integrativni model medosebnih odnosov*. IPSA.